

**ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ АРМІЙ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН
ТА КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ КРАЇН ТРОПІЧНОЇ
ТА ПІВДЕННОЇ АФРИКИ В ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ І
КОНФЛІКТАХ 1945 – 2002 РОКІВ**

В пропонованій статті уточнюються цифри людських втрат країн Тропічної та Південної Африки в локальних війнах і конфліктах 1945 – 2000 рр., наведені в монографії [1]. Аналізуються людські втрати в колоніальних, міждержавних та громадянських війнах, які проходили в цьому регіоні.

Розглянемо колоніальні війни. В 1947 р., під час придушення антифранцузького повстання на острові Мадагаскар загинуло 90 тис. чоловік. Втрати французьких військ склали 1 тис. чоловік, в тому числі 140 чоловік загиблими [1,88]. В 1952 – 1956 рр. в Кенії проходила національно – визвольна війна проти англійських колонізаторів, яка увійшла в історію під назвою повстання Мау Мау. Загалом, в роки повстання загинуло 30 тис. чоловік, причому загинуло відповідно 32 цивільних та 63 військовослужбовців – європейців [1,86 - 87]. Загинуло також 29 вихідців з Азії. Решту загиблих склали африканці. Під час антифранцузької національно – визвольної війни 1955 – 1960 рр. в Камеруні загинуло 5 тис. чоловік. Після здобуття незалежності, повстанці продовжували збройну боротьбу проти уряду країни аж до початку 70 – х років. Загалом, в Камеруні упродовж 1955 – 1971 рр. загинуло як мінімум 10 тис. чоловік [1,89]. Довготривалі колоніальні війни в Африці вела Португалія. Під час придушення антипортугальського повстання на острові Сан – Томе в 1953 році загинуло 1.032 чоловіки, що склало 2 % населення острова. Упродовж 1961 – 1974 рр. Португалія вела колоніальні війни в Анголі, Мозамбіку та в Гвінеї – Бісау, на які щороку витрачалося 44 % бюджету країни [2,346]. Всього в цих війнах, за нашими підрахунками, загинуло 262 тис. чоловік, в тому числі 15 тис. португальських солдатів [1,92]. В 1965 – 1979 рр. в Південній Родезії (тепер Зімбабве) знаходився при владі режим білої меншості відомий, як режим Яна Сміта. У збройній боротьбі 1966 – 1968 рр., яку вели африканські партизани проти режиму Яна Сміта загинуло 400 чоловік. Збройна боротьба відновилася у 1972 році і продовжувалася аж до 1979 року. Упродовж 1972 – 1979 рр. загинуло 30 тис. чоловік, величезну більшість яких склали африканці [1,94].

У Намібії національно – визвольну боротьбу проти колоніального режиму ПАР вела в 1966 – 1989 рр. організація СВАПО. Військові підрозділи цієї організації поповнювалися в основному за рахунок 40 – тисячної намібійської діаспори в сусідній Анголі [3,146]. Загалом, за майже 23 роки збройної боротьби в Намібії загинуло 13,4 тис. чоловік, з

яких 2,5 тис. склали білі військовослужбовці ПАР [1,96]. Під час придушення антиколоніальних виступів та страйків у Нігерії (1949), в Мозамбіку (1961) та в Гвінеї – Бісау (1959) загинуло загалом 700 чоловік [1,268]. Таким чином, упродовж 1945 – 2000 рр. нами нараховано 11 антиколоніальних воєн, повстань і виступів в державах Тропічної та Південної Африки, в яких загинуло загалом 437,5 тис. чоловік. Втрати європейців у цих війнах (враховуючи і втрати збройних сил ПАР) склали близько 18 тис. чоловік загиблими, або 4,11 % всіх втрат.

Після завоювання незалежності країнами Тропічної та Південної Африки, міждержавні війни не мали поширення в цьому регіоні. В цьому плані можемо відмітити війну між Танзанією та Угандою (1978 – 1979), в результаті якої було скинуто режим Іді Аміна в Уганді. В результаті бойових дій з обох боків загинуло 3 тис. чоловік [1,268]. Кількість загиблих в результаті нападів військових підрозділів ПАР на сусідні держави Лесото, Ботсвану і Мозамбік в 1982 – 1988 рр. склала близько 100 чоловік [1,269]. Таким чином, в міждержавних війнах і конфліктах у цьому регіоні загинуло близько 3,1 тис. чоловік.

Але населення країн Тропічної та Південної Африки понесло величезні втрати в громадянських війнах і конфліктах, на яких зупинимося нижче. Причому основну кількість втрат склали загиблі від голоду та епідемії мирні жителі. Військові втрати ворогуючих сторін, порівняно з втратами цивільного населення були набагато меншими. Наприклад, під час громадянської війни в Нігерії (1967 – 1970) загинуло 1,5 млн. чоловік, проте військові втрати склали за нашими підрахунками 126 тис. загиблих, або 8,4 % всіх втрат [1,89] Решту втрат склали загиблі від голоду та епідемії цивільні жителі.

Після завоювання незалежності, колишні португальські колонії Ангола і Мозамбік пережили тривалі громадянські війни, які супроводжувалися великими людськими жертвами та матеріальними збитками. Перша громадянська війна в Анголі (лютий 1975 – лютий 1976) йшла між організацією МПЛА, яку підтримували кубинські війська, та організаціями ФНЛА та УНІТА які підтримували війська ПАР. В цій війні загинуло 100 тис. чоловік, і організація ФНЛА була повністю розгромлена [1,93]. Практично одразу після закінчення першої війни, почалася друга громадянська війна між військами уряду Анголи, який утворило керівництво МПЛА та загонами УНІТА. Активні бойові дії продовжувалися аж до кінця лютого 2002 р., коли загинув лідер УНІТА Жонас Савімбі, якого називали африканським Пугачовим [4]. Мирний договір між урядом Анголи та керівництвом УНІТА було підписано 26 серпня 2002 р. [5]. За різними оцінками кількість загиблих у цій війні коливається в межах 500 тис. – 1,5 млн. чоловік [6]. Проте в [7] пояснюється, що цифра 0,5 млн. загиблих не враховує кількість тих жителів Анголи, які загинули від голоду, хоча в окремі роки їх кількість

складала 200 – 300 тис. загиблих. Можемо прийняти цифру 1 млн. загиблих жителів Анголи в другій громадянській війні 1978 – 2002 рр. Таким чином, упродовж 1975 – 2002 рр. в двох громадянських війнах загинуло 1,1 млн. жителів Анголи. Якщо врахувати, що в 2002 р. в Анголі мешкало 11 млн. жителів [5], то одержуємо, що в громадянських війнах загинуло 9,1 % населення цієї країни.

Не менш жорстокою була громадянська війна 1976 – 1992 рр. в Мозамбіку, в результаті якої загинуло 1 млн. жителів цієї країни [1,95]. Війни в Анголі і в Мозамбіку супроводжувалися також великими матеріальними втратами. Наприклад, на кінець 1992 р. матеріальні збитки в Анголі склали понад 20 млрд. доларів [1,94], а в Мозамбіку на середину 1987 р. – понад 6 млрд. доларів [8]. Більш пізні дані про матеріальні втрати цих країн у громадянських війнах, нам, на жаль, невідомі.

В 1960 – 1968 рр. в Демократичній Республіці Конго (ДРК, колишній Заїр) йшла громадянська війна, в якій загинуло за нашими підрахунками 400 тис. чоловік [1,91]. Під час повстання 1996 – 1998 рр. на чолі з Лораном Кабілою було повалено режим диктатора Мобуту, який правив країною з 1965 р. Складовою частиною цього повстання був етнічний конфлікт між народами хуту і тутсі, під час якого загинуло 20 тис. чоловік [1,91]. Втрати ж у цьому повстанні, які не були пов'язані з втратами в етнічному конфлікті, були порівняно невеликими. Проте з 1998 р. в ДРК почалося повстання місцевих тутсі проти президента Л. Кабіли, в яке виявилися втягнутими війська сусідніх держав. Війська Уганди, Руанди та Бурунді підтримували тутсі, а війська Анголи, Намібії, Замбії, Зімбабве та Чаду – президента Кабілу [2,299]. Великий розмах бойових дій та величезні людські втрати дали право Мадлен Олбрайт назвати війну в Конго “африканською світовою війною” [9]. Сам президент Кабіла назвав громадянську війну в Конго “першою африканською світовою війною” [2,299]. Мирний договір між ворогуючими сторонами було підписано в липні 2002 р. [10], хоча бойові дії йшли і пізніше [11]. Людські втрати у громадянській війні 1998 - 2002 рр. у Конго коливаються за різними оцінками в межах 2 – 3,3 млн. загиблих [12]. Прийнемо цифру 2,5 млн. загиблих у цій війні, яка наводиться за даними гуманітарних організацій, які працюють у цій країні [9]. На початок 2001 р. матеріальні збитки у громадянській війні в Конго сягнули 5 млрд. доларів [1,91].

Під час громадянської війни 1981 – 1986 рр. в Уганді загинуло 500 тис. чоловік [1,87]. Громадянська війна в Сьєрра – Леоне, яка йшла в 1991 – 2002 рр. забрала життя, за останніми даними в 200 тис. чоловік [13]. Протягом 1989 – 1997 рр. під час громадянської війни в Ліберії загинуло 150 тис. чоловік [14,268]. На середину 2003 р. в Ліберії загинуло 300 тис. чоловік [15], що склало 10 % населення країни [12].

Втрати в інших громадянських війнах і конфліктах не були такими значними. Нами нараховано 9 громадянських воєн і конфліктів з розмахом

втрат 1 тис. – 100 тис. загиблих, у яких загинуло 28,5 тис. чоловік, та 15 конфліктів з розмахом втрат 100 – 1 тис. загиблих, у яких загинуло 3 тис. чоловік [1,268 - 269]. Серед тих громадянських воєн і конфліктів, які мали місце у країнах Тропічної та Південної Африки, і які не увійшли до монографії [1] відмітимо такі: спроба військового перевороту в ЦАР (червень 2001) – 80 загиблих, спроба військового перевороту та бойові дії в державі Кот Д'Івуар (2002) – 500 загиблих, сепаратистський рух в Казамансі (Сенегал, 1982 – 2000) – 1,5 тис. загиблих, заворушення на Мадагаскарі (квітень 2002) – 100 загиблих [16].

Таким чином, в громадянських війнах і конфліктах в країнах Тропічної та Південної Африки загинуло коло 7,534 млн. чоловік, а всього в колоніальних, міждержавних та громадянських війнах – понад 7,974 млн. чоловік, причому на колоніальній війні припало 5,49 %, а на громадянські – 94,48 % всіх втрат.

Проаналізуємо тепер війни, які велися в цьому регіоні з точки зору розмаху втрат у них.

Розмах втрат у війнах і конфліктах	Кількість воєн і конфліктів	Кількість загиблих (тис. чол.)	В % до загальної кількості
Понад 1 млн. чол.	4	6.000	75,24
500 тис. – 1 млн. чол.	1	500	6,27
100 тис. – 500 тис. чол.	4	1.162	14,57
10 тис. – 100 тис. чол.	7	283,4	3,55
1 тис. – 10 тис. чол.	11	24	0,3
100 – 1 тис. чол.	23	4,9	0,06
Всього	50	7.974,3	100

Великі втрати понесло населення країн Тропічної та Південної Африки від політичного терору диктаторських режимів, а етнічних та релігійних зіткнень і конфліктах.

Кількість загиблих від терористичного режиму Іді Аміна в Уганді (1971 – 1979) коливається за різними даними в межах 100 тис. – 500 тис. загиблих [17]. Офіційні дані говорять про 300 тис. загиблих угандійців у роки терористичної диктатури Іді Аміна [18]. Прийнемо останню цифру в якості кількості втрат народу Уганди в роки диктатури Іді Аміна. В Екваторіальній Гвінеї за роки диктатури Франсіско Масіаса (1968 – 1979) загинуло 50 тис. чоловік та ще 100 тис. втекло з країни [1,101]. Якщо врахувати, що в 1976 р. у цій державі проживало всього 320 тис. чоловік [19,519], то бачимо, що жертвами диктатури стало понад 15,6 % громадян цієї країни. У Гвінеї в 1969 – 1976 рр. режимом Ахмеда Секу Туре було знищено 2,9 тис. Політв'язнів, понад 1 тис. чоловік стали жертвами

режиму Бокасси в Центрально – Африканській Республіці [1,100 - 101]. Загалом, число жертв диктаторських режимів у країнах регіону перевищило 353,9 тис. чоловік.

Величезними були втрати в етнічних зіткненнях народів хуту і тутсі на територіях держав Руанда, Бурунді та колишнього Заїру (тепер Демократична Республіка Конго). Перший конфлікт між хуту і тутсі відбувся в листопаді 1959 р. в Руанді. Тоді загинуло 1 тис. чоловік. В 1963 р. в Руанді загинуло вже 12 тис. чоловік. В конфліктах між хуту і тутсі в Бурунді (1972) загинуло 80 тис. чоловік. В зіткненнях 1964 – 1965 рр. та у 1969 р. кількість загиблих на територіях обох держав оцінюється у 105 тис. чоловік. В 1988 р. в Бурунді в етнічних зіткненнях загинуло 5 тис., а в 1991 р. – понад 20 тис. чоловік В Руанді упродовж 1992 – 1993 рр. в етнічних зіткненнях загинуло 1,2 тис. чоловік [1,101 - 102]. Етнічний конфлікт 1994 р. в Руанді прийняв катастрофічні масштаби. За різними даними втрати у цьому конфлікті склали 500 тис. – 1 млн. загиблих [1,102]. Теперішні офіційні дані говорять про понад 1 млн. загиблих у цьому конфлікті [20]. У квітні 1995 р. в Руанді загинуло ще 3 тис. тутсі. Під час етнічного конфлікту 1993 – 2000 рр. в Бурунді загинуло 200 тис. чоловік [1,102]. На території колишнього Заїру в етнічних зіткненнях 1996 – 1998 рр., як ми згадували вище, загинуло 20 тис. чоловік. Підсумовуючи наведені вище цифри втрат, одержуємо, що в етнічних конфліктах 1959 – 2000 рр. між хуту і тутсі загинуло всього понад 1,447 млн. чоловік.

В [1,103] ми наводили дані про те, що в етнічному конфлікті між племенами ленду і хема (1999) на території ДРК загинуло 7 тис. чоловік. Упродовж 1999 – 2003 рр. в етнічному конфлікті між цими племенами загинуло вже 50 тис. чоловік [21]. В етнічному конфлікті 1966 р. в Нігерії загинуло 30 тис. чоловік, а в конфлікті 1986 – 1994 рр. між племенними організаціями АНК та ІНКАТА в ПАР загинуло близько 15 тис. чоловік [1,101-103].

В [1,101] втрати в етнічних конфліктах 1999 – 2000 рр. в Нігерії були нами визначені в 1,2 тис. загиблих. Упродовж 1999 – 2003 рр. ця цифра зросла і складає 10 тис. загиблих [22], причому вона включає понад 1 тис. загиблих в християно-мусульманських релігійних конфліктах у цій країні [23].

Інші етнічні та релігійні конфлікти, які проходили в країнах регіону, були не такими кровопролитними. Загалом, у 8 – ми етнічних конфліктах загинуло 7,4 тис. африканців, а у релігійних зіткненнях 1980 – 1984 рр. у Нігерії загинуло коло 6 тис. чоловік [1,100 - 103].

До згадуваних вище конфліктів додамо релігійний конфлікт між християнами та мусульманами в столиці Кенії Найробі (грудень 2001), в якому загинуло 10 чоловік, та масове самогубство (понад 1 тис. загиблих) членів секти "Рух за відновлення 10 – ти заповідей" в 2001 р. в Уганді [24].

Таким чином, в країнах Тропічної та Південної Африки від політичного терору диктаторських режимів, в етнічних та релігійних зіткненнях і конфліктах загинуло понад 1.922,2 тис. чоловік, в тому числі від політичного терору диктаторських режимів – 353,9 тис. чоловік (18,41 % всіх втрат), в етнічних конфліктах – 1.560,3 тис. чоловік (81,17 %), та в релігійних зіткненнях – понад 8 тис. чоловік (0,42 % всіх втрат). Всього ж в післявоєнний час в країнах регіону загинуло коло 9,897 млн. чоловік, в тому числі 7,974 млн. чоловік (80,57 %) – у локальних війнах, а решта 1,922 млн. – від політичного терору диктаторських режимів, в етнічних та релігійних зіткненнях і конфліктах.

1.Лавер О.Г. Війни та народонаселення країн світу в ХХ столітті. Статистичне дослідження. - Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно – видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2002. – 304 с.

2.История XX века. Зарубежные страны. – М.: Аванта, 2002. – 448 с.

3.Балезин А.С., Притворов А.В., Слипченко С.А. История Намибии в новое и новейшее время. – М.: Изд. фирма «Восточная литература», 1993. – 255 с.

4.Киевские ведомости. – 2002. – 26 февраля. – С.4.

5.Эхо планеты. – 2002. – №33. – С.10.

6.Зарубежное военное обозрение. – 2000. – №9. – С.16; Азия и Африка сегодня. – 2002. – №7. – С.14.

7.Азия и Африка сегодня. – 2001. – №2. – С.14.

8.Правда. – 1987. – 23 июня.

9.Независимая газета. – 2001. – 25 августа.

10.Известия в Украине. – 2002. – 24 июня. – С.9.

11.Эхо планеты. – 2002. – №45. – С.15.

12.Независимая газета. – 2002. – 31 июля. – С.6; Эхо планеты. – 2003. – №32. – С.7 – 8.

13.Известия в Украине. – 2003. – 8 июля. – С.4; Известия в Украине. – 2003. – 12 августа. – С.4.

14.История Либерии в новое и новейшее время. – М.:Изд. фирма «Восточная литература», 1999. – 273 с.

15.Новое время. – 2003. – №26. – С.24.

16.Эхо планеты. – 2001. – №24 – 25. – С.14; Аргументы и факты в Украине. – 2002. – №43. – С.15; Азия и Африка сегодня. – 2002. – №4. – С.48; Зарубежное военное обозрение. – 2002. – №7. – С.2.

17.Киевские ведомости. – 2003. – 18 августа. – С.4.

19.УРЕ / 2-ге вид. – Т. 3. – К.: Гол. ред. Укр. рад енцикл., 1979. – 551 с.

20.Азия и Африка сегодня. – 2002. – №10. – С.60; Эхо планеты. – 2003. – №32. – С.7.

21.Киевские ведомости. – 2003. – 8 апреля. – С.4; Эхо планеты. – 2003. – №24. – С.11.

22. Известия в Украине. – 2003. – 22 апреля. – С.4; Эхо планеты. – 2002. – №7. – С.5.

23. Независимая газета. – 2001. – 26 сентября. – С.8; Известия в Украине. – 2001. – 16 октября. – С.7; Аргументы и факты в Украине. – 2003. – №4. – С.17.

24. Известия в Украине. – 2001 – 8 декабря. – С.8; Независимая газета. – 2001. – 4 апреля

А.Лавер

Человеческие потери армий европейских стран и коренного населения стран Тропической и Южной Африки в локальных войнах и конфликтах 1945 – 2002 годов.

В статье изучаются потери армий европейских стран и коренного населения стран Тропической и Южной Африки в колониальных, межгосударственных и гражданских войнах второй половины XX столетия. Приводятся также данные о потерях населения стран региона в этнических, религиозных конфликтах, а также от политического террора диктаторских режимов.

A.LAVER

The losses in manpower armies of the European countries and native people of Tropic and South Africa in local wars and conflicts among 1945 - 20002 years.

The article deals with the losses in manpower armies of the European countries and native people of countries of Tropic and South Africa in colonial, civil wars and the wars between the countries of the region in second half of XX century. The losses in manpower in ethnic, religion conflicts and in the results of political terror of dictatorial regimes is under the consideration.